

УДК 81'37:373.37'02

Омельчук С. А.

НОРМАТИВНЕ ВЖИВАННЯ МОВОЗНАВЧИХ ТЕРМІНІВ В УМОВАХ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ФОРМАТІ ЗНО

У статті схарактеризовано особливості використання в умовах тестових завдань з української мови у форматі зовнішнього незалежного оцінювання мовознавчої терміної лексики з погляду нормативності та відповідності академічній мовознавчій науці і шкільному курсу української мови на матеріалі сертифікаційних робіт з української мови і літератури за 2013–2015 роки. Досліджено неуніфіковане вживання окремих мовознавчих термінів і запропоновано науково обґрунтовані їхні відповідники.

Ключові слова: умова тестового завдання, мовознавчий термін, знак м'якшення, мала літера, підрядна частина.

В статье охарактеризованы особенности использования в условиях тестовых заданий по украинскому языку в формате внешнего независимого оценивания терминологической лексики с точки зрения нормативности и соответствия академической лингвистике и школьному курсу украинского языка на материале сертификационных работ по украинскому языку и литературе за 2013–2015 годы. Исследовано неунифицированное употребление отдельных лингвистических терминов и предложены научно обоснованные их нормативные варианты.

Ключевые слова: условие тестового задания, лингвистический термин, мягкий знак, строчная буква, подчинительная часть.

The article describes peculiarities of using linguistic terms under the Ukrainian language test conditions in External Independent Testing format due to normativity and their correspondence to academic and linguistic science and Ukrainian language school course on the material of certification works in the Ukrainian language and literature for the period of 2013–2015. Uncontrolled use of certain linguistic terms is investigated and their scientifically-based equivalents are proposed. It is proved that outside of modern linguistics terminology standards there is a term «м'який знак» (miakyi znak), its modern normative equivalent should be considered «знак м'якшення» (znak miakshennia) which, firstly, corresponds to terminology of modern academic spelling; secondly, reflects the terminology base of school spelling recorded in the current curricula and textbooks for primary and basic school. It is not appropriate to use stylistically marked adjective маленький (malenkyi) as a part of a linguistic term «мала літера» (mala litera) because it breaks neutrality as one of the main features of the terms. According to the Russian-Ukrainian dictionary Ukrainian equivalent to Russian linguistic term «строчная буква» is «мала літера» (mala litera) and not «маленька літера» (malenka litera). Subordinate part should not be called subordinate sentence under the conditions of the Ukrainian language test in EIT format: the use of the term «subordinate sentence» instead of «subordinate part» is scientifically unfounded. Given examples of terminology variation do not enrich the vocabulary of terminology base of Ukrainian language school course but on the contrary – shake it. Based on this, when using linguistic terms under the test conditions in EIT format, it is important to remember that they should fully meet the academic and school grammar requirements.

Keywords: condition of test, linguistic terms, знак м'якшення (znak miakshennia), мала літера (mala litera), subordinate part.

Загальновідомо, що вимірювання рівня здобутих мовних знань і сформованих відповідних умінь та навичок має відповідати передовсім вимогам загальної теорії вимірів і опиратися на критерії, що дають змогу оцінити якість отриманих результатів – об'єктивність, надійність, валідність, точність. Проте підґрунтям якісного вимірювання є правильно створене тестове завдання як складник загального тесту. Його якість залежить не лише від технології побудови умови тестового завдання, але й від змістового наповнення її, важливим компонентом якого, безсумнівно, є поняттєво-термінологічний апарат шкільного курсу української мови.

У сертифікаційних роботах з української мови і літератури представлено чимало мовознавчих термінів. Зокрема, за результатами статистичного аналізу констатуємо, що в 28-ми тестових завданнях основної сесії за 2015 рік використано понад сорок термінів, які репрезентують майже всі мовні рівні – фонетику й орфоепію (апостроф, звук, наголошений склад, подовження приголосних), орфографію (написання окремо), лексикологію (антонім, синонім, спільнокореневе слово, лексична помилка та ін.), фразеологію (фразеологізм), морфологію (частина мови, іменник, прикметник, займенник, ступінь порівняння та ін.), синтаксис (словосполучення, підмет, додаток, неповне речення, відокремлений член речення, уточнювальна обставина, підрядна частина, пряма мова та ін.), пунктуацію (кома, двокрапка, пунктуаційна помилка).

Водночас натрапляємо на розбіжності в назвах окремих термінів, уведених до умов тестових завдань, та тих, що зафіксовано в енциклопедичних, лексикографічних і термінографічних працях, шкільній і вишівській граматиках. З огляду на це **мета статті** – дослідити особливості використання в умовах тестових завдань з української мови мовознавчої терміної лексики з погляду нормативності та відповідності академічній мовознавчій науці і шкільному курсу української мови (на матеріалі сертифікаційних робіт з української мови й літератури у форматі ЗНО за 2013–2015 роки).

Аналізуючи сертифікаційні роботи з української мови у форматі ЗНО (базовий рівень), які учасники тестування виконували під час додаткової й повторної додаткової сесії 2015 року, натрапляємо на невмотивоване використання в умовах тестових завдань мовознавчого терміна *м'який знак* (замість *знак м'якшення*). Наприклад: *без м'якого знака на місці пропуску треба писати всі слова рядка* (2; ТЗ 16); *м'який знак на місці крапок не треба писати в усіх словах рядка* (3; ТЗ 13).

По-перше, в абетках, поданих в академічних лексикографічних працях, виданих НАН України (Інститутом української мови й Інститутом мовознавства ім. О. О. Потебні), **ь** кваліфікують саме як *знак м'якшення*, зокрема «Український орфографічний словник» за ред. В. Складенка [17], «Орфоепічний словник української мови в двох томах» за ред. М. Пешак, В. Русанівського [9], «Словник наголосів» С. Головащука [5] тощо.

По-друге, у чинному «Українському правописі» (§§ 16–17) [18], а також в усіх попередніх виданнях, починаючи з 1993 року, йдеться про вживання *знака м'якшення* (наприклад, «У словах *баский, боязкий, в'язкий*... знак м'якшення не пишеться...»; «знак м'якшення (**ь**) не пишеться...» [Там само; с. 21]), хоча натрапляємо й на використання терміна *м'який знак* (наприклад, «Не ставиться м'який знак після *л* у групах *-лц-, -лч-*, коли вони походять із *-лк-*...» [Там само, с. 20]). Варто зауважити, що термін *знак м'якшення* не виник в останні десятиріччя незалежної України, незважаючи на те, що тривалий час в українській літературній мові радянського періоду і шкільна, і вишівська мовна освіта послуговувалася терміном *м'який знак*. Проте *знак м'якшення* зафіксовано ще в «Нормах сучасної української літературної мови» О. Синявського 1941 року видання, де літеру **ь** розміщено в кінці алфавиту й названо *єрчиком* і *знаком м'якшення* [13, с. 16], до того ж у параграфі 31 читаємо: «Уживання на письмі *знака м'якшення* в українській мові не завжди виправдується вимовою, як також і навпаки – його іноді бракує на письмі там, де жива вимова приголосного перед іншим приголосним ніби його вимагає» [Там само, с. 36]. *знаком м'якшення* названо літеру **ь** також у «Головних правилах українського правопису» Ю. Шевельова 1946 року видання [19], зокрема в українській абетці [Там само; с. 5], а також у параграфі «М'якшення приголосних» (розділ «Правопис приголосних») зафіксовано: «М'яка вимова приголосних позначається в українському письмі в кінці слова і в середині слова перед приголосним і перед голосним **о** *знаком м'якшення ь*...» [Там само; с. 17].

По-третє, в удосконаленій і доопрацьованій програмі для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою «Українська мова. 1–4 класи» [16] уведено термін *знак м'якшення* (наприклад, «Використання *знака м'якшення* (**ь**) та букв *я, ю, є, і* для позначення м'якості приголосних звуків»). У змісті навчального матеріалу чинної програми з української мови для основної школи також ужито термін *знак м'якшення*, наприклад: «Апостроф. *Знак м'якшення*» [8, с. 18]; «Правила вживання *знака м'якшення*» [Там само, с. 24].

Зрештою нормативний термін *знак м'якшення* закріплено і в окремих статтях енциклопедії «Українська мова» [14]. Приміром, у словниковій статті «Орфографія» йдеться про те, що «за традицією вживаються літери, які в певних позиціях позначають по дві фонemi (*я, ю, є, ї, ц*), *знак м'якшення*, що не має звукового значення» [Там само, с. 444].

На використання терміна *знак м'якшення* натрапляємо і в окремих мовознавчих та лінгводидактичних студіях. Зокрема, у наукових розвідках О. Рибалка читаємо: «Треба повернути *знак м'якшення* в кінець абетки. [...] Доцільно поряд з описовим *знак м'якшення* повернути традиційну назву **ь** – *ір* за прикладом **й** – *йот* [10, с. 235]. В. Шляхова, аналізуючи методичний аспект лінгвістичної термінології на матеріалі підручників української мови для 5-го класу, обстоює погляд, що «все ж таки вживання терміна *знак м'якшення* умотивованіше, ніж *м'який знак*» [20, с. 33]. Хоча суперечливою вважаємо думку вченої-лінгводидакта про те, що **ь** доречніше було б номінувати *знаком м'якості*, оскільки «такий *знак* позначає м'якість, а не пом'якшення» [Там само, с. 33].

І нарешті, ми звернулися з офіційним листом-запитом до директора Інституту української мови НАН України професора П. Гриценка з метою проконсультувати щодо доречного використання терміна *м'який знак* узагалі в шкільному курсі української мови. У листі-відповіді (за № 307/398 від 12.06.15) безапеляційно йдеться про те, що потрібно вживати термін *знак м'якшення*.

Проте окремі сучасні енциклопедичні й лексикографічні праці пропонують синонімічні назви літери **ь** – *м'який знак* і *знак м'якшення*, зокрема енциклопедія «Українська мова» («**ь** – тридцять перша літера українського алфавіту. Називається *м'який знак* і *знак м'якшення*» [14, с. 809], «Російсько-український словник сталих словосполучень С. Головащука (*рос.* *мягкий знак* – *лінгв.* *знак м'якшення* і *м'який знак* [4, с. 276])). Водночас чи можна вважати таке явище позитивним у сучасній мовознавчій термінології? На переконання І. Кочан, це однозначна вада термінології. З огляду на це вчена-мовознавець застерігає: «У межах наукового стилю мови – синоніми небажані, навіть шкідливі, бо руйнують термін як дефінітивну одиницю системи» [7].

З'ясуємо, наскільки доречним є якісний прикметник *м'який* у складі термінного словосполучення *м'який знак*. «Великий тлумачний словник сучасної української мови» фіксує дев'ятеро значень цього

прикметника: 1) такий, який легко згинається, подається при дотикові, натискуванні, обробленні (*м'яка подушка, м'який хліб, м'яка вода*); 2) який легко піддається стисканню, розтиранню (*м'яка земля*); 3) приємний для сприймання органами чуття (*м'який голос, м'які кольори*); 4) лагідний, поступливий (про людину); 5) плавний (*м'які рухи*); 6) з невиразними, розпливчастими контурами (*м'які риси обличчя*); 7) який легко піддається впливові; поступливий, лагідний, добрий (*м'яка вдача, м'який погляд*); 8) несуворий, поблажливий, увічливий (*м'який вирок, м'який докір*); 9) помірно теплий (про клімат, погоду) [1, с. 574–575]. Ураховуючи, що в сучасній українській мові літерою **ь** позначають м'якість попереднього приголосного звука (*тінь, кільце*) або роздільну вимову (*віньєтка, коньяк*), жодне зі значень прикметника *м'який*, поданих у словнику, не відбиває дефінітивних особливостей цієї літери. Стає очевидним, що для номінації літери **ь** відповідно до її функційних особливостей цілком закономірним і науково обґрунтованим є використання терміносполуки *знак м'якшення*, у структурі якої залежний компонент – девербатив *м'якшення*, утворений від дієслова *м'якшити*, позначає «зм'якшувати, пом'якшувати» [Там само, с. 575].

Тож в умовах тестових завдань з української мови у форматі ЗНО варто віддавати перевагу термінові *знак м'якшення*, який, по-перше, відповідає термінологічному апаратові сучасного академічного правопису; по-друге, відбиває термінологічну базу шкільного правопису, зафіксовану в чинних навчальних програмах та підручниках для початкової й основної школи. З огляду на це немає підстав для фіксування й пропагування в сертифікаційних роботах терміна *м'який знак*, який вважаємо вже застарілим варіантом нормативного терміна *знак м'якшення*.

Ще однією вадою умов тестових завдань з української мови у форматі ЗНО є неуніфіковане вживання таких лінгвістичних термінів, як *мала літера* й *маленька літера*, незважаючи на те, що останньої назви в українській графіці не існує. Порівняймо: з *малої букви* треба писати слово після цифри (4; ТЗ 14); з *маленької літери* в тексті треба писати слово (5; ТЗ 8). По-перше, у словниковій статті «Літера» енциклопедії «Українська мова» йдеться про те, що «залежно від величини й малюнка бувають великі літери й малі» [14, с. 38]; по-друге, словник-довідник В. Жайворонка має назву «Велика чи мала літера?» [6]; по-третє, у розділі «Українського правопису», присвяченому вживанню великої літери, у примітках до основних правил також натрапляємо на термін *мала літера*, наприклад: «Родові назви міфологічних істот пишуться з *малої літери*» [18, с. 59], «Назви груп тварин, хоч вони й походять від індивідуальних кличок, пишуться з *малої літери*» [Там само, с. 60], «Традиційні, неофіційні назви закордонних державних органів, які періодично скликаються, пишуться з *малої літери*» [Там само, с. 64] та ін. Крім цього, термін *мала літера* функціює й у більш давніх виданнях українського правопису, наприклад, у «Головних правилах українського правопису» Ю. Шевельова (1946 р.) читаємо: «Коли назва не має виразного значення власного імені, пишемо її *малими літерами*» [19, с. 58].

Спростуємо думку й про те, що термін *маленька літера* є ніби зросійщенням – російською калькою. Зокрема, у сучасному російському письмі всі літери, крім *ы, ъ, ь*, використовують у двох варіантах: *прописные*, або *заглавные (большие)*, і *строчные*, або *малые* [21, с. 48]. З огляду на це кваліфікувати термін *маленька літера*, який перебуває за межами термінологічної норми, російнізмом немає жодних підстав. Відповідно до російсько-українського словника українським відповідником до російського мовознавчого терміна *строчная буква* є *мала літера* [12, с. 789].

Загальновідомо, що, з одного боку, термінові властива нейтральність і не властиве емоційно-експресивне забарвлення; з іншого – суфікс *-еньк-* поширений в основах якісних прикметників зі здрібнілим значенням. Прикметник *маленький* уживають у значенні «короткий (небагатослівний), невеликий за кількістю, незначний за силою або ступенем вияву, неістотний, невеликий за розміром, недовгий, неширокий, нетривалий» тощо [1, с. 525]. Наприклад, *маленьке оповідання*, *маленька сума грошей*, *маленький вітер*, *маленьке прохання*, *маленький хлопчик*, *маленька площа* та ін. Отже, чи доречно послугуватися прикметником *маленький* у складі мовознавчого терміна-словосполучення, якщо це стилістично марковане слово порушує нейтральність як одну з основних ознак терміної лексики?

Не варто також підрядну частину в умовах тестових завдань з української мови у форматі ЗНО називати підрядним реченням. Наприклад: *Підрядним реченням причини можна замінити відокремлену обставину в рядку* (2; ТЗ 22). До того ж у таких формулюваннях умов, як *складнопідрядним з підрядним причини є речення* (4; ТЗ 23) є імпліцитна вказівка на те, що підрядним названо речення, а не частину. Водночас у сертифікаційних роботах з української мови й літератури натрапляємо на нормативне формулювання, наприклад: *відокремленим означенням можна замінити підрядну частину в реченні* (1; ТЗ 6); *складнопідрядне речення з підрядною порівняльною частиною утворюється, якщо до речення [...] додати* (3; ТЗ 22). На наше переконання, використання мовознавчого терміна *підрядне речення* замість *підрядна частина* є науково необґрунтованим. В академічній граматиці української мови «складнопідрядним називають різновид складного речення, дві або більше предикативних частин якого поєднані підрядним зв'язком і в якому одна частина підпорядковується іншій» [2, с. 313], у шкільному курсі українського синтаксису «складнопідрядні речення – це речення, що складаються з двох або більше частин, одна з яких – головна, інша – залежна» [15, с. 96]. Із наведених дефініцій стає зрозумілим, що до структури складнопідрядного (і не лише складнопідрядного) речення входять частини, а не речення. Крім цього, по-різному кваліфіковано види складнопідрядних речень у чинних шкільних підручниках української мови. Порівняймо:

Складнопідрядне речення з <i>підрядною означальною</i> частиною	Складнопідрядне речення з <i>підрядним озна-</i> <i>чальним</i>
Складнопідрядне речення з <i>підрядною з'ясувальною</i> частиною	Складнопідрядне речення з <i>підрядним</i> <i>з'ясувальним</i>
Складнопідрядне речення з <i>підрядною частиною</i> часу [15] і под.	Складнопідрядне речення з <i>підрядним</i> часу [3] і под.

Як бачимо, назви складнопідрядних речень, подані праворуч, не відповідають особливостям структурної організації цих синтаксичних конструкцій. Як результат, це негативно впливає на формування в учнів наукового термінологічного апарату вітчизняної лінгвістики.

На жаль, некоректно подано формулювання змісту тем і в Програмі зовнішнього незалежного оцінювання з української мови, розміщеної на офіційному сайті Українського центру оцінювання якості освіти, наприклад: «*Головне й підрядне речення*», «*Основні види підрядних речень*» [11], замість правильних із погляду академічної і шкільної граматики «*Головна й підрядна частини*», «*Основні види складнопідрядних речень*». Тож мовознавча термінологія потребує унормування не лише в умовах тестових завдань з української мови, але й у самій програмі ЗНО.

Аналіз сертифікаційних робіт з української мови у форматі ЗНО за останні три роки дав змогу виявити низку особливостей щодо нормативного вживання в умовах тестових завдань лінгвістичної терміноїї лексики. Зокрема, за межами термінологічної норми сучасного мовознавства перебуває термін *м'який знак*, його сучасним нормативним варіантом слід уважати *знак м'якшення*. Не варто послуговуватися терміном *маленька літера*, замість *мала літера*, який порушує принцип стилістичної нейтральності і який не зафіксовано в жодному академічному лексикографічному виданні. І нарешті, якщо у структурі складнопідрядного речення виокремлюємо головну і підрядну частини, то науково обґрунтованим має бути формулювання типу *складнопідрядне речення з підрядною означальною частиною* або *складнопідрядне речення з підрядною означальною*.

Отже, наведені в нашій статті приклади варіювання терміноїї лексики не збагачують термінологічну базу шкільного курсу української мови, а навпаки – розхитують її. З огляду на це, використовуючи лінгвістичні терміни в умовах тестових завдань у форматі ЗНО, потрібно пам'ятати про те, що вони мають повністю відповідати академічній і шкільній граматиці.

Джерела:

1. Сертифікаційна робота з української мови і літератури (базовий рівень) : зошит 1 / Зовнішнє незалежне оцінювання – 2015 : основна сесія. – К. : УЦОЯО, 2015. – 16 с.
2. Сертифікаційна робота з української мови і літератури (базовий рівень) : зошит 1 / Зовнішнє незалежне оцінювання – 2015 : додаткова сесія. – К. : УЦОЯО, 2015. – 16 с.
3. Сертифікаційна робота з української мови і літератури (базовий рівень) : зошит 1 / Зовнішнє незалежне оцінювання – 2015 : повторна додаткова сесія. – К. : УЦОЯО, 2015. – 16 с.
4. Тест з української мови і літератури : зошит 2 / Зовнішнє незалежне оцінювання – 2013. – К. : УЦОЯО, 2013. – 16 с.
5. Тест з української мови і літератури : зошит 2 / Зовнішнє незалежне оцінювання – 2014. – К. : УЦОЯО, 2014. – 16 с.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови [Текст] / Кер. вид. проекту П. М. Мовчан, В. В. Німчук, В. Й. Клічак ; Ін-т української мови НАН України, Ін-т мовознавства НАН України, Всеукраїнське тов-во «Просвіта» імені Т. Шевченка. – К. : Дніпро, 2009. – 1332 с.
2. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис [Текст] : підруч. / Іван Романович Вихованець. – К. : Либідь, 1993. – 368 с.
3. Глазова О. П. Рідна мова [Текст] : підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. П. Глазова, Ю. Б. Кузнецов ; наук. ред. І. Вихованець. – К. : Зодіак-ЕКО, 2010. – 224 с.
4. Головащук С. І. Російсько-український словник сталих словосполучень [Текст] / Сергій Іванович Головащук. – К. : Наук. думка, 2001. – 604 с.
5. Головащук С. І. Словник наголосів : понад 20 000 слів [Текст] / С. І. Головащук. – К. : Наук. думка, 2003. – 320 с.
6. Жайворонок В. В. Велика чи мала літера? : словник-довідник : близько 10 000 номінацій [Текст] / Віталій Вікторович Жайворонок ; Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України. – К. : Наук. думка, 2004. – 204 с.
7. Кочан І. Варіанти і синоніми термінів з міжнародними компонентами [Електронний ресурс] / Ірина Кочан // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка» : серія «Проблеми української термінології». – 2008. – № 620. – С. 14–19. – Режим доступу : http://tc.terminology.lp.edu.ua/TK_Wisnyk620/TK_wisnyk620_kochan.htm. – Назва з екрану.
8. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів: Українська мова ; Українська література. 5–9 класи [Текст] / Відп. за випуск К. В. Таранік-Ткачук. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2013. – 160 с.
9. Орфоепічний словник української мови: в 2 т. Т. 1 : близько 140 000 слів [Текст] / [уклад. М. М. Пешак, В. М. Русанівський, Н. М. Сологуб та ін.] ; за ред. М. М. Пешак, В. М. Русанівського. – К. : Довіра, 2001. – 958 с.

10. Правдиве українське серце. Олександр Рибалко [Текст] / упор. І. Гирич, К. Рибалко ; заг. ред. К. Рибалко. – Видавничий дім «Простір», 2010. – 832 с.
11. Програма зовнішнього незалежного оцінювання з української мови і літератури для осіб, які бажають здобувати вищу освіту на основі повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс] / Укр. центр оцінювання якості освіти. – Режим доступу : http://testportal.gov.ua/prepare_ukr/. – Назва з екрану.
12. Російсько-український словник та українсько-російський словник, в одному томі : 500 000 слів та словосполучень [Текст] / упорядн. та головн. редактор В. Т. Бусел. – К., Ірпінь : ВТФ «Перун, 2008. – 1848 с.
13. Синявський О. Норми української літературної мови [Текст] / Олекса Синявський. – Львів : Укр. вид-во, 1941. – 364 с.
14. Українська мова : енциклопедія [Текст] / [В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк та ін.]. – 2-ге вид., виправл. і доп. – К. : Укр. енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.
15. Українська мова [Текст] : підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навчанням укр. мовою / М. І. Пен-тилюк, І. В. Гайдаєнко, А. І. Ляшкевич, С. А. Омельчук. – К. : Освіта, 2009. – 336 с.
16. Українська мова : програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 1–4 класи [Електронний ресурс] / [уклад. М. С. Вашуленко, К. І. Пономарьова, О. Ю. Прищеп, В. О. Мартиненко, С. О. Караман, Л. І. Лунько]. – Режим доступу : http://old.mon.gov.ua/images/files/navchalni_programu/2012/ukr/01_ukr.pdf. – Назва з екрану.
17. Український орфографічний словник : близько 172 000 слів [Текст] / [укл. : В. В. Чумак, І. В. Шевченко, Л. Л. Шевченко, Г. М. Ярун] ; за ред. В. Складенка. – 7-ме вид., переробл. і доп. – К. : Довіра, 2008. – 984 с.
18. Український правопис [Текст] / Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, Ін-т укр. мови НАН України. – К. : Наук. думка, 2010. – 288 с.
19. Шерех Ю. Головні правила українського правопису [Текст] / Юрій Шерех. – Новий Ульм : Прометей, 1946. – 62 с.
20. Шляхова В. Методичний аспект аналізу лінгвістичної термінології (на матеріалі підручників з української мови для 5 класу) [Текст] / Валентина Шляхова // Дивослово. – 2015. – № 3. – С. 30–34.
21. Щукин А. Н. Лингводидактический энциклопедический словарь : более 2000 единиц [Текст] / Анатолий Николаевич Щукин. – М. : Астрель ; АСТ: Хранитель, 2008. – 746 с.